

УДК 342.9

Н.А. МЕЄРОВИЧ, прокуратура Ленінського району м. Севастополя

ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ АДВОКАТА

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, повноваження, права, обов'язки

Для України, як і для будь якої іншої демократичної правової держави, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність [1]. Конституцією України передбачено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. З метою реалізації вказаних конституційних положень у державі створюється та діє ціла низка інститутів, більшість з яких входить до складу її механізму і має, відповідно, яскраво виражену державну природу. Однак деякі із цих інститутів, хоча й виконують функції забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини, зокрема їх охорону та захист, втім не мають державного характеру та являють собою продукт розвитку громадянського суспільства.

Одним із таких інститутів є адвокатура, яка відповідно до діючого Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом [2]. Адвокатура, так би мовити, функціонує на стику громадянського суспільства і держави, вона, як зазначає А.В. Козьміних, являє собою – своєрідний «буфер», що балансує інтереси громадянського суспільства з потребами і можливостями держави [3, с.231].

Донедавна у нашій державі нормативно-правове забезпечення діяльності адвокатури

було далеким від ідеального, що аж ніяк не сприяло нормальному виконанню поставлених перед нею завдань. Однак протягом декількох останніх років зроблено значний обсяг роботи у напрямку реформування інститут адвокатури України, з метою забезпечення його відповідності європейським стандартам та реаліям сучасного суспільного життя. Результатом цієї роботи стало прийняття у серпні 2012 року вищезгаданого Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». За заявою Міністерства юстиції України новий закон покликаний значно вдосконалити та покращити правовий статус адвокатури, гарантувати незалежність та ефективність функціонування інституту адвокатури, в цілому забезпечивши:

- надання адвокатами якісної правової допомоги;
- удосконалення доступу до професії адвоката;
- визначення прозорої процедури дисциплінарної відповідальності адвоката;
- створення єдиної незалежної системи адвокатського самоврядування;
- встановлення гарантії здійснення адвокатської діяльності [4].

Враховуючи вище викладене, метою даної статті є: проаналізувати та удосконалити положення правового статусу адвоката. Для цього планується розглянути повноваження адвоката, оскільки саме вони, їх обсяг та конкретність, складають ядро його правового становища.

Розмірковуючи про повноваження адвокатів, слід відзначити, що інститут адвокатури як предмет наукових досліджень перебував у полі зору багатьох відомих правників, зокрема його вивчали В.С. Кульчицький, М.Д. Чубатий, С.Я. Фурса, Л.В. Тацій, І.Є. Марочкін, Н.В. Сібільов, І.Ю. Головацький, А.П. Гель, Г.С. Семаков, О.Д. Святоцький, В.В. Медведчук та ін. Втім, попри зусилля цих та інших дослідників, ряд аспектів правового статусу адвокатів ще й досі перебуває у категорії проблемних і вимагає більш ґрунтовного аналізу та конструктивного вирішення. Зокрема, діюче законодавство досі не дозволяє чітко визначитися із тим, чи є адвокати виконавцями публічних повноважень, чи ні. З одного боку,

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» чітко встановлює, що: адвокатура недержавний інститут; адвокат – це фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені Законом; а адвокатська діяльність, у свою чергу, – незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [2]. Тобто, у Законі немає вказівок на те, що адвокати є уповноваженими державою особами, як, наприклад, нотаріуси. Так, нотаріат хоча й є як і адвокатура інститутом громадянського суспільства, втім у Законі України «Про нотаріат» чітко встановлено, що нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність [5].

Однак з іншого боку, якщо звернутися до аналізу змісту Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», то можна побачити, що він хоча прямо і не визнає адвокатів суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення¹, однак довільне тлумачення пп.«б» п.2 ст.4 зазначеного закону, дозволяє розглядати адвокатів як таких суб'єктів. Так, у даному підпункті встановлено, що суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення являються особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи в установлених законом випадках) [6].

Тепер поглянемо безпосередньо на повноваження адвокатів. Повноваження – це суку-

пність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових, та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [7, с.590].

Відповідно до ст.20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги, зокрема:

1) звертатися з адвокатськими запитамі, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб);

2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами;

3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом;

4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати їх у встановленому законом порядку;

5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги;

6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг;

7) збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, в установленому

¹ У проектах Закону «Про засади запобігання та протидії корупції» від 17.11.2006 р. і від 30.10.2007 р. була здійснена спроба прирівняти до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення і «адвокатів». Однак, при прийнятті Закону була врахована поправка народного депутата С.Г. Міщенко, і їх, адвокатів, було виключено з переліку зазначених суб'єктів.

законом порядку запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їх згодою;

8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом;

9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде, крім випадків, якщо законом встановлено інший обов'язковий спосіб посвідчення копій документів;

10) одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань [2].

Що стосується обов'язків адвоката, то вони передбачені у ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з положеннями якої під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний:

1) дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики;

2) на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правової допомоги;

3) невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів;

4) підвищувати свій професійний рівень;

5) виконувати рішення органів адвокатського самоврядування;

6) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством та договором про надання правової допомоги [2].

Ряд обов'язків адвоката закріплюється у формі прямих заборон, тобто визначення переліку дій, від вчинення яких він зобов'язаний утриматися, а саме адвокату забороняється:

– використовувати свої права всупереч правам, свободам та законним інтересам клієнта;

– без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб;

– займати у справі позицію всупереч волі клієнта, крім випадків, якщо адвокат впевнений у самообмові клієнта;

– відмовлятися від надання правової допомоги, крім випадків, установлених законом [2].

З викладеного видно, що проведення реформування інституту адвокатури посприяло більш чіткому та конкретизованому визначенню повноважень адвоката. Сьогодні адвокат має достатньо прав для нормального здійснення ним свого функціонального призначення. Разом із тим, слід відзначити, що адвокат, фактично не має ніяких таких особливих прав порівняно із звичайним громадянином, окрім, хіба що, права його права посвідчувати копії документів по справах, які він веде. Однак більшість пересічних громадян, маючи широке коло прав і свобод, втім не володіють спеціальними знаннями та вміннями, щоб правильно їх реалізувати, тому вони звертаються по кваліфіковану юридичну допомогу до адвокатів, осіб, які замагаються вирішенням юридичних питань на професійній та платній основі.

Враховуючи вище викладене, слід констатувати, що адвокати реалізують саме професійні функції, а не виконують публічні повноваження. У той же час суворі вимоги до обов'язків адвоката, в тому числі, ряд заборон щодо його дій, а також ціла низка гарантій діяльності адвоката, які мають унеможливити втручання в його діяльність та не допустять розголошення адвокатської таємниці, наближають правове становище адвоката до правового статусу суб'єктів, що виконують публічні повноваження та надають публічні послуги, особливо тих, що не є при цьому державними службовцями та (або) посадовими особами місцевого самоврядування (як, наприклад: нотаріуси, аудиторів, оцінювачі та ін.).

Така ретельна увага держави до врегулювання та забезпечення функціонування інституту адвокатури свідчить про його особливе загальносуспільне значення, а отже елемент публічності у правовому статусі адвоката також має місце.

Враховуючи викладене, вважаємо, що адвокати є представниками вільної професії, призначення яких полягає у тому, щоб забезпечувати потреби суспільства у професійній, кваліфікованій правовій допомозі. Адвокати перебувають між державою і громадянським суспільством, між владою та бізнесом, у силу цього в їх статусі присутня як комерційна, так і публічна складова. Так, з одного боку адво-

кати діють на платній основі, а отже однією з цілей осіб, що є адвокатами чи прагнуть ними стати, є задоволення власних економічних потреб. А з іншого боку – сам інститут адвокатури сформувався не як комерційний, тобто, з метою отримання вигоди, а як засіб охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів учасників суспільного життя (фізичних осіб та колективних суб'єктів). Адвокати хоча і не входять до складу державного механізму, тим не менш вони індивідуалізують по відношенню до конкретних випадків правозахисну та правоохоронну функцію держави. У зв'язку із чим, остання не тільки гарантує на рівні Конституції існування інституту адвокатури, але й усіляко сприяє його функціонуванню розвитку, встановлює суворі та чіткі критерії набуття статусу адвоката.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про адвокатуру та ад-

вокатську діяльність» : від 05.07.2012 р., № 5076–VI // ВВР України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

3. Козьмініх А. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці / Козьмініх А. В. // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 36. – С. 228–235.

4. Роз'яснення Міністерства юстиції України «Реформування системи адвокатури: міжнародні демократичні стандарти та перспективи» : від 11.06.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-12>.

5. Закон України «Про нотаріат» : від 02.09.1993 р., № 3425–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

6. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» : від 05.07.2012 р., № 5076–VI // ВВР України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.

7. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енцикл. Т. 4: Н–П. – 2002. – 720 с.

Меєрович Н. А. Щодо адміністративно-правового статусу адвоката / Н. А. Меєрович // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 372–375 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_62.pdf

Розкрито питання адміністративно-правового статусу адвоката в Україні. Проаналізований значний обсяг роботи у напрямку реформування інститут адвокатури України, з метою забезпечення його відповідності європейським стандартам та реаліям сучасного суспільного життя за декілька останніх роки. Зроблено висновок, що адвокати реалізують саме професійні функції, а не виконують публічні повноваження.

Меєрович Н.А. Об административно-правовом статусе адвоката

Раскрыт вопрос административно-правового статуса адвоката в Украине. Проанализирован значительный объем работы в направлении реформирования института адвокатуры Украины, с целью обеспечения его соответствия европейским стандартам и реалиям современной общественной жизни за несколько последних лет. Сделан вывод, что адвокаты реализуют именно профессиональные функции, а не выполняют публичные полномочия.

Meyerovych N.A. About of Administrative and Legal Status of Attorney

The question of administrative legal status of advocate is exposed in Ukraine. The considerable volume of work in direction of reformation is analyzed institute of advocacy of Ukraine, with the purpose of providing of his accordance the European standards and realities of modern public life for a few last years. A conclusion is done, that advocates will realize professional functions exactly, but not executes public plenary powers.